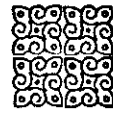

ŽIVOT

BR. II.

TRAVANJ 1927.

GOD. VIII.

Brodolom civilizacije.

Homer opisuje u V. pjevanju Odisejev brodolom:

Reče i oblake skupi Posidon i rukama zgrabiv
Ostve uzmuti more; od svakakvih vjetrova digne
On tad oluje sve te zajedno zemlju i more
Pokrije oblacima; s nebasa i noć se spusti.
Podjedno padnu Euro i Noto i ljuti Zefir
I s njima rođeni Borej, u eteru, valjajuć vale.
Tada koljena klonu Odiseju i miło srce,
On se ozlovolji i svom progovori junačkom srcu:
»Jadna li mene, što ima zadesit još napokon mene?
Sada se bojim, da nije prorekla boginja pravo,
Koja mi reče, da imam na pučini trpjeti jade
Prije nego li dodem u očinsku zemlju, i sada
Sve se izvršuje to! Ohlaćine kakve li stere
Po nebu širokom Zeus! uzmućuje more; oluje
Svakakvih vjetrova gone. Sad pr'ieka me smrti za cijelo
Čeka. Blaženi tri put i četir'put Danajci oni,
Na polju širokom trojskom što padoše služeć' Atridma!
O da poginuh i ja, sudbina da me je snašla
Onaj dan, kad Trojanci veoma mnogi na mene
Kraj Peliona mrtva mjedokovna bacahu koplja!
Časno bih sahranjen bio, Ahejci bi glas mi raznesli,
A sad je suđeno meni, da kukavnom poginem smrću!«
Kad on izrekne to, s visine veliki talas
Strašno se obori na nj i čamac uzljulja njegov.
A sam daleko padne od čamca, pusti iz ruku
Krmilo; katarku njemu po sredini prebije strašna
Bura udariv o nju u onoj vjetrova smjesi.
U vodu padne daleko jedrena motka i jedro,
A on u vodu bačen od talasa dugo se nije
Od sile golemog vala pomoliti mogo, jer ruho,
Što mu ga dade divna Kalipsa, sad mu oteža.
Kasno izroni tek, iz ustiju pljuvaše vodu
Slazu i gorku, a silna s glave mu curaše voda (291—323).

UREDNIŠTVO "ŽIVOTA"
ZAGREB 1/147

Jadni Odisej, taj »divni stradalac«! Luta po moru, izgubio je drugove, koji se s njime vraćahu s trojanskog bojišta, željan kuće i mira. I napokon gledaj, kako je brod i sve propalo! Strašan je brodolom na osamljenoj pučini!

Nije li ovaj događaj, što ga je tako vješto prikazao grčki pjesnik, slika i prilika onog brodoloma, što se odigrava pred našim očima? Ohola Evropa davno se zavezla u pučinu umne autonomije i potpunog individualizma. I sada? Odisejada je njezina sudbina.

Mimo te Evrope plovi korablja rimo-katoličke Crkve. Silni valovi svjetskog rata, a ni poratne ljudske strasti i krize nje ne zahvaćše, jer je to korablja, za koju je sam Bog dao plan gradnje, njezina vrata sam on zatvorio, i Duh njegov lebdi nad njom neprestano. Protestant prof. Curtius (Heidelberg) priznaje u ime intelektualaca o našoj Crkvi: »Kako u Niemačkoj, tako i u Francuskoj izišla je katolička Crkva iz rata u svojoj nutarnjosti ojačana. Teško je prbsuditi, kako je njezin oslon u narodnoj cjelini jak. No mora biti jasno svakome promatraču, da je ta Crkva opet u duhovnom životu zadobila vođstvo« (Literatur 1926. okt.). Dakle brodolomstvo ne doživljuje kat. Crkva, nego čovječanstvo izvan nje, t. j. ona civilizacija, koja se javlja kroz humanizam u 15. vij., protestantizam u 16—18. vijeku, engleski deizam u 17., francuski naturalizam u 18., Kantizam i Hegelizam, materijalizam u 19., te monizam i socijalizam u 20. vijeku. Vrhunac je tog poganstva u boljševističkom barbarstvu u Rusiji, Mehiku i drugdje za naših dana.

Barbarski je boljševizam morao doći, te sada visi nad Evropom kao Damaklov mač.

Odisej je uvrijedio božanstvo, pa ga zato i stiže opisana muka. I nekatolička je Evropa prelomila s vječnim Božjim načelima i pravdom, pa zar da to prode bez kazne? »Mnogo muke ima griješnik« (ps. 31, 10) i »bezbožni nemaju mira« (Izaija 57, 21). Da je to tako, vidimo vlastitim očima sada u poratno doba. I mi doživljujemo brodolom poput Odiseja; zbiva nam se ono gotovo isto, što se u Evropi odigralo u trećem vijeku u ogromnom rimskom carstvu.

Taj brodolom antikle civilizacije, taj brodolom trećega vijeka opisuje Guglielmo Ferrero ovako: »Propast je antikle civilizacije posljedica polaganog opadanja, izazvanog unutrašnjim uzrocima i strašnom nesrećom, koja, razorivši žestokim udarcem kamen-temeljac cijeloga zakonitoga reda, baca u trzaje revolucionarnog gospodstva tu civilizaciju, već oslabljenu svojom golemošću i unutrašnjim opadanjem. Nakon pola stoljeća, antikna civilizacija na zapadu bijaše oslabila od sve većega meteža načela, običaja, razreda, rasa i naroda; od nekakvog umnog i moralnog bezvlada, koje bješe više manje presvojilo sve krugove; od umarajućeg neprestanog radnog napora, hitrog i bez odmora; od pomičnosti, koja bijaše postala općenita, svili stihija društve-

nog života; od neke vrsti općenite groznice, koja uzbuđivaše duhove i inteligencije, čineći ih sposobnim za velike napore, ali kratke i malo duboke; te od vulgarizacije svih umnih djelatnosti i zemaljskih dobara» (Propast antike civilizacije 21). Ferrero svemu tome nadodaje kao najstrašnju nesreću u cijeloj povijesti: »Septimije Sever je uništio auktoritet senata, tog nosioca zakonitosti vlasti. I svjetski rat može, ali u velikom, da se, obzirom na svoje posljedice, usporedi sa revolucijom Septimija Severa, jer je svjetski rat ili razorio ili oslabio sva načela autoriteta zakonitosti, koja su u civilizaciji podržavala društveni red« (ib.).

Kada nastaje brodolom? Kada ga ne možemo spriječiti?

Oluje su prigoda, da brod propane. No ako daske na brodu nijesu jake i cjelovite, ako za oluje ne vrijedi ili ispance kormilo, ako teret preokrene brodu ravnotežu, tada je za oluje brodu propast neizbježiva. Nije drukčije ni s ljudskim društvom. I ovo će doživjeti socijalni brodolom, ako ono nema tvrde daske pod sobom: vjeru u vlast s neba, da slušati moramo Bogu za volju. Inače se ispunja riječ sv. Pavla: »Vjeru i dobru savjest neki odbacivši postadoše brodolomci u vjeri« (1 Tim. 19). Gdje nema te vjere, tu zavlada brutalna sila barbarstva ili vojništva kao u trećem vijeku, a ta ruši sebe i predane ustanove, čak i u temelju svu civilizaciju.

A kormilo? Sv. Jakov piše: »Gle i lade, ako su i tolike i silni ih vjetrovi gone, okreću se najmanjim kormilom, gdje hoće volja onoga, koji upravlja« (3, 4). Što je u društvu kormilo? To je i opet vjera u Boga; vjera, da postoji vječni i svemogućí osobni Bog, nagraditelj i kaznitelj i da će On suditi svakome čovjeku. Gdje toga nema, pojedinac i narodi vrludaju kao muha bez glave, pa takav mora da strada pri svakom vjetru. — A što je r a v n o t e ž a? Svaki je brod tako građen, da mu je težište u sredini (to se vidi i u nacrtu Noemove korablie, koja je bila duga 300, široka 50 i visoka 30 lakata.) Da ravnoteža bude sigurnija, natovare je barem pijeskom. No ako je taj teret slabo položen, to kod oluje lako se nagne lada i time i teret, pa je brodolom siguran. Što je ravnoteža u ljudskom društvu? Pravednost vladajućih i vladanih, ćudorednost. Gdje nema ćudoređa (a nema ga, gdje nema vjere u Boga kao osobno biće), tu državu ili narod neće očuvati nikakovo umnoženje zakonâ i ministarskih naredbi. Već je Tacit opazio: »Gdje je mnogo zakona, tu je država pred rasulom (ubi plurimae leges, ibi nulla res publica)«.

Kakova groza obuze Odiseja, kad je ispao iz čamca i nije više ćutio tvrdog tla pod nogama! Ruho, što je imao na sebi vuklo ga još više u ponor. Eto što je čovjek prepušten sam sebi, bez auktoriteta i vlasti s neba, bez nadnaravne objave i vjere u te nadnaravne dogme, bez ćudoređa; on tone u jaz neprestano. Obratno vidimo kod kršćanskih naroda, koji se drže vjere i ćudoređa. Ti narodi mogu neko doba

bolovati, ali poginuti ne će. Lijepo je jednom kazao pokojni Nodilo: »Kršćanski narodi ne izumiru«, pa mu je za to i Strossmayer čestitao. Činjenica je neoboriva: Narodi, koji su živjeli po kršćanskoj vjeri i ćudoređu, ne iščeznuše s lica zemlje. Pravom dovikuje stoga Ferrero u svom »Discours aux sourds«: Šta će biti dalje? Ili će sveopća mržnja ili utakmica rasa i naroda, klasa i pojedinaca povući za sobom konačan raspad i propast naše civilizacije; ili uzajamna zavisnost i solidarnost cijeloga svijeta, na koju su bacili punu svjetlost rat i poslijeratne privredne krize, prodrijeti u opću svijest i dovesti do ujedinjenja Istoka i Zapada, Evrope i Amerike, bijele i drugih rasa.

2. Spas.

Jadno je stanje Odiseja iza brodoloma. Kasno je izronio iz mora, pa tada pljuvaše slanu i gorku vodu. No odmah se u njemu pojavi nagon za životom. To je prirodno svakom organskom biću, posebice čovjeku. Što da uradi? Čujmo pjesnika.

Ali se čamca sjeti i opet u mucu teškoj,
 Pa se zagna za njime i uhvati on ga sred vala,
 Te se posadi u nj od skončanja i smrti bježeć.
 Čamac mu amo tamo ponese po moru vali;
 Kao kad jeseni Borej ponese po polju čkalje,
 Koji se čvrsto drže, po pučini tako su vjetri
 Nosili amo tamo Odiseja divnoga čamac.
 Sad ga je Boreju Noto dobacio, neka ga nosi.
 A sad Zefiru Euro prepustio, neka ga goni (324—334).

Ovako se i ljudski duh uhvatio filozofije: u 17. vijeku deizma, u 18. naturalizma, pa u 19. Kantizma, Hegelizma, prirodnih znanosti, monizma. Jačim se duhovima činila filozofija jedinim čamcem u vjerskom brodolomu. Ne pitajmo, što je čovječanstvo pri tome doživjelo; radije upitajmo, što naš vijek doživljuje? Vjetrovi gone taj čamac, razne struje socijalne, znanstvene, političke, demagoške, konfesionalne, filozofske nose jednu Evropu, tog stradalnika Odiseja sad amo sad tamo po morskoj pučini. Odisej ne zazivlje u pomoć s neba božanstvo. Ne, on se još uzda u svoju snagu. No stoga s njime vlada i zanosi ga na toj ladi sada jedan vjetar sada drugi. Pred 70 godina pisao je jedan filozof: »Kartezij je Aristotela hacio s prijestolja, pa nije li odmah sam sebe postavio na njegovo mjesto? Roi filozofa pod imenom Kartezijanaca stade se ponositi svojom neovisnošću (a ime ih po prstima bije), pa su slični narodima, koji u svojoj pobuni kliču slobodi, te bacaju s prijestolja starog vladara, da se odmah podvrgnu onome, koji ima dosta srčanosti da pograbi žezlo i krunu, koji leže na

tlu pred prijestoljem. Naš vijek vjeruje, kako je vjerovao i prošli, da ljudski duh neovisno napreduje, pa je neprestano nastupao u znanstvenim stvarima protiv auktoriteta i slavio slobodu mnijenja i da su prošla vremena, kada je auktoritet jednog čovjeka još nešto vrijedio, dočim sada svaki učenjak ide svojim putem i slijedi svoje nutarnje uvjerenje. Auktoritet je u znanostima ne samo sasma iščeznuo, nego je posve postao i nemogućim. Na prvi mah bi nam se to moglo učiniti istinitim. No ako ipak bolje pogledamo u činjenice, vidjet ćemo, da tu nema druge promjene, nego da se broj vođa malo povećao i vrijeme njihova vodstva smanjilo. Naš je vijek uistinu vijek revolucijâ. Revolucije ne ostavljaju u miru ni znanost. Događa nam se kao i na političkom polju, gdje mislimo da imamo najviše slobode, kada vlast predademo u ruke mnogih ljudi; vjerujemo naime, da ćemo lakše te ljude odstraniti« (Balmes, Protestantizam i katolicizam I, 61; njem. prev.). Valovi svih naših urođenih razornih sila prijete nam eto uništenjem i kaosom upravo kao bijesni valovi jadnom Odiseju u toj crnoj noći.

Stara je riječ kod mornara: Kormilo u ruke, oči k sjevernici. No Odisej je izgubio kormilo, nebo je zastrto oblačinama, naokolo buče silni valovi, ispod nogu vođeni bezdan. Sretnim se čuti, što se ipak dočepao izvrnutog čamca. Tako je bilo filozofima francuske revolucije. Kad su svu baštinu katoličkih vijekova potrošili, stadoše da obožavaju čovječji razum. Ali taj im nije dao pravo kormilo u ruke i moradoše da domala poput Robespierrea priznadu: Bez Boga ne možemo dalje!

»Gospodin dugo čeka i obilan je milosrdem« (4 Mojs. 14, 18). Bog čeka, dok se čovjek razabere i upoznade svoju slabost i bijedu. No katkad i ako to čovjek ne uvidi, Bog priskače svojim milosrdem, svojom pomoći. Tu nam ideju crta i Homer, naravno na poganski način. Čujmo njegove divne stihove.

Tada ga Kadmova kći Leukoteja spazi Inona
 Gležanja krasnih, što žena sa ljudskim glasom je nekad
 Bila, a sada u valma božanska zapada čast joj.
 Požaliv gdje se po vodi Odisej prebija jadni,
 Nalik na pticu gnjurca izletí ona iz vode,
 Onda Odiseju sjedne na čamac i ovo mu reče:
 »Jadniče, zašto na te zemljotresac bog se Posidon
 Tako rasrdio strašno te pripravlja mnoge ti muke?
 Ali te ubiti ne će, ma koliko htio te ubit.
 Nego učini ovako, jer mislim, pametan da si:
 To odijelo svuci sa sebe i ostavi čamac,
 Vjetrovi neka ga nose, te pregni i rukama plivaj,
 K feačkoj zemlji da dođeš, gdje imaš se izbavit muka.

Evo ti bezmrtni veo, pod prsima njim se utegni,
 Pa nek te ne bude strah, nastradat ni poginut ne ćeš.
 A kad se rukama svojim već suhe dotakneš zemlje,
 Veo odveži i baci u iskričavo ga more,
 I to daleko od zemlje, --- a tada se otud okreni».

Evo Odiseju višnje pomoći. Bez te bi sigurno bio stradao. Bez veze s božanskim načelima i milosti nema spasa ni čovječanstvu. Što će na to Odisej? Boginje je nestalo iza pouke, pa je ne može da opet upita za razjašnjenje. Što da radi?

Tada se zabrine teško Odisej, stradalac divni,
 Pa se ozlovolji i svom progovori junačkom srcu:
 »Joj jadnika li mene! da ne snuje možda i sada
 Lukavstvo koji bog, kad veli, da ostavim čamac!
 Al' još poslušat ne ću, jer očima vidjeh, daleko
 Još da je ona zemlja, gdje reče, da ću se spasti.
 Nego ću ovo učinit, što najbolje meni se čini:
 Dok mi se drži drvo ladeno jošte u zglobu,
 Dotle ću ostat na čamcu i trpjet ću mučenik jade:
 Al' kad valovi već raznesu ovaj mi čamac,
 Onda ću plivat, kad ne znam dovinut se ničemu boljem».

Takav je čovjek. Drži se tvrdo svog mišljenja i ne da se tako lako, da ga ma i nebo pouči. Doduše tu pjesnik izriče poganski nazor, po kojem se ljudi nijesu puno pouzdavali u božanstvo. I na drugom mjestu to uvjerenje stavlja pjesnik u usta Telemahu, kada mu se otac očitovao. Ovaj veli ocu: »Ti moj nijesi otac Odisej, nego me zli duh nekakav vara, od sada još više da žalostan jesam« (16. pjev., 194—5). Drukčije ne postupa ni moderno poganstvo. I ono se ne pouzdaje u nadnaravne sile ili vječna načela. Ono se uzda u se i u svoju snagu. Drži se prevrnutog čamca, dokle samo može. Intelektualci se uporno drže monizma, i ako im je taj zastro svaku spoznaju i doveo njih do potpunog agnosticizma i skepse, a znanosti do bankrota; političari i državnici neće da napuste parlamente i opće izborno pravo glasa, još uvijek vjeruju u demokraciju i njezina načela, i ako je u svemu ova prevarila i poništila njihova očekivanja i danas je sama postala ili prazna fraza ili zgodno pokrivalo za sva nasilja i iluzije. Savremena se nekršćanska Evropa nametnula boljem i kršćanskom dijelu ovog kontinenta, pa još vazda sanja da će to tako vazda biti i da će ona ostati na životu, pa bilo to i na prevrnutom čamcu i plutajući onako po morskoj pučini umne beznačelnosti i društvenih katastrofa.

Nema sumnje: nekatolička će Evropa ostati u svojem stanju raspadanja, dokle je dalje krize ne prisile na povratak kršćanstvu. To će

biti, kada ta Evropa doživi potpuni svoj »debacle«. I taj će biti iza još više decenija. Još su potrebni novi ratovi, nove krize duševne i privredne. Iza ruske revolucije doći će još druga, koja će se sasuti na glavu nekatoličkoj Evropi, ako bolji duhovi i savjesniji i odlučniji političari, filozofi i socijolozi ne pruže ruke i zaustave daljnje srtaње u ponor.

I Spengler priznaje, da Evropa sada proživljuje odlučan čas; on vidi, da civilizacija nekršćanske Evrope ide k svojoj propasti. Što će tu pomoći? On upada u pesimizam i ne nalazi izlaza, spasa. Odisej ne gubi nade, dok imade kod sebe nebeski dar, onaj Inomin veo. I Evropa ima da bira: ili propast ili natrag kršćanstvu.

Ali kojem kršćanstvu? Tu su tri: protestantizam, istočnjaci i katolicizam.

Kome da se prikloni?

Na to nam odgovara Balmes: »Već je u 16. vijeku bilo zavlдалo bezvjerje u pogibeljnoj mjeri i to posred vatre vjerskih razmirica i ratova, što ih je protestantizam razpirio bio; to bi se bezvjerje bilo još jače raširilo, da nije naišlo na vjersko uvjerenje predašnjeg vijeka, a to je uvjerenje imalo duboko korijenje« (l. c. 93). Protestantizam je obnova poganstva. Kršćanstvo u njemu gubi svoj božanski karakter, pa mora dovesti do religioznog skepticizma, indiferentizma, do konačnog ateizma. Protestantizam dakle nosi u sebi klicu raspadanja, pa kako da druge spasi?

A u koliko je bolje s istočnim odijeljenim crkvama? Ako ih usporedimo s našom katoličkom Crkvom, vidjet ćemo, kako malo može kršćanstvo bez katoličanstva, kad se radi da se spasi narode i civilizaciju. »Na zapadu su bili prevrati tako brojni i strašni, kaos je dopro bio do svog vrhunca, pa ipak je bilo svjetlosti i života u tom kaosu. Niti barbarstvo naroda, koji su provalili u zapadne zemlje i tu se nastanili; niti bijesne navale islama u naponu njegove snage nemogoše zadušiti zametak obilne i plodne civilizacije. Na istoku je sve išlo uslijed starosti prema propadanju, ništa se nije pomladilo i sve se sravnalo sa zemljom, netom je nastao sudar s protivnikom, koji protiv nas nije ništa postigao. Ova duhovna moć Rima, ovaj njegov upliv na vremenite prilike donio je sasna druge plodove nego li su to donijeli njegovi zavidni protivnici« (Balmes l. c. 137—8).

Želi li Evropa opet doći do jake civilizacije, onda mora zaželiti jedinstvenu civilizaciju.¹ No te ne će naći izvan rimo-katoličke Crkve. U njoj se nalazi živi Krist, spasitelj i Bog. Tu je on, koji je za oluje na genezaretskom moru kazao uznemirenim apostolima: »Šta ste bo-

¹ G. Ferrero opaža: Izvor svih kriza je podvojenost volje savremenog čovjeka, koji sam ne zna što hoće: savršenstvo ili slobodu, silu ili pravo, mir ili rat (Discours...)

jažljivi?» (Mat. 8, 26). O njemu čitamo: »Tada usta i zapovjedi vjetrovima i moru, i postade velika tišina« (ib.). Za rata se vidjelo, kakova je u njoj moćna jedinstvenost, ne samo u dogmama, nego i u svim načelima civilizacije. Nema druge, Evropa mora da prihvati veo naše Crkve, ako hoće da se spasi i dođe do tvrdog kopna, te osigura sebi život. Jedino u toj Crkvi živi Krist, spasitelj i Bog svemogući.

Krist nije uzalud došao na svijet. Ustanovio je Crkvu i svak je dužan da je potraži i ne ostavi. U povijesti i sada pokazuje Bog dovoljno čitavom čovječanstvu, da je ta njegova Crkva jedino rimokatolička Crkva. Dakle Evropa ili će postati opet sva katolička ili je čeka rasulo, kaos, propast.

Čujmo još svršetak Odisejeva brodoloma i kako je pjesnik opisao njegov spas.

Dok je u duši on i u srcu svom promišlavo,
 U to velikim valom Posidon zemljotresac gruhne,
 Golemim, strašnim ko kuća, i na njega val se zaletā.
 Duhne i kojekud je raznese za slamkom slamku,
 Tako se sada rasu ladeno drvo; na jednom
 Ostane samo Odisej ko čovjek na brzome konju;
 Haljine svučē, što divna Kalipsa je bila dala,
 I onda odmah on se pod prsima utegne velom,
 Pa se sunovrat baci u pučinu ruke raširiv (365—374)
 Dva dni i dvije noći Odiseja valovi silni
 Bacahu, i često on je u duši vidio propast,
 Al' kad donese Zora ljepokosa i treći danak,
 Onda utoli vjetar i na moru bude tišina.
 I tad Odisej zemlju izbliza opazi neku (387—392)

Odisej iz vode

Izide, legne na situ, žitorodnu poljubi zemlju (462—3).

Evropa treba da se sabere, dođe k svijesti. Kako se Odisej konačno iza tolikog lutanja povratio na svoju Itaku, tako mora i Evropa da poput rasipnog sina potraži svoj stari dom. Natrag k sv. Crkvi!

A.

